

Poř. č. 5/2002

Výkladové stanovisko k důsledkům změny hranice výše škody (§ 89 odstavec 11 trestního zákona) od 1. ledna 2002

I. Vyhlásil-li soud odsuzující rozsudek pro trestný čin, jehož se pachatel dopustil způsobením škody nižší než 5000 Kč jednáním, které spáchal přede dnem 1. 1. 2002, a tento rozsudek nabyl před tímto dnem právní moci, avšak odsouzený dosud nevykonal tímto rozsudkem uložený trest, lze takový rozsudek vykonat. Jde-li o věc pravomocně skončenou, nezakládá pozdější příznivější změna trestního zákona, která zužuje trestnost některých jednání, sama o sobě ani důvod pro podání mimořádného opravného prostředku proti takovému rozhodnutí, a nelze je ani jinak měnit, neboť žádné výslovné ustanovení trestního zákona na tento případ nepamatuje, a to ani takovou úpravou, již by bylo možno případně použít analogicky. Tato změna však může být důvodem pro podání žádosti o udělení milosti, již by byl odsouzenému odpuštěn (nebo snížen) trest formou agraciace.

Pouze, je-li na základě mimořádného opravného prostředku pravomocný odsuzující rozsudek zrušen a je-li poté ve věci konáno nové řízení, musí v něm soud přihlídnout ke skutečnosti, že projednávané jednání již není trestným činem.

II. Vyhlásil-li soud odsuzující rozsudek pro trestný čin, jehož se pachatel dopustil uvedeným jednáním, přičemž tento rozsudek ke dni 1. 1. 2002 ještě nenabyl právní moci, bude pro další postup ve věci rozhodující, zda některá k tomu oprávněná osoba podala proti němu odvolání či nikoli. Podle toho pak

a) bylo-li podáno ve věci odvolání, které odvolací soud podle zákona neodmítl (§ 253 trestního řádu), odvolací soud v řízení o odvolání podle povahy věci takový rozsudek zruší (zpravidla s odkazem na ustanovení § 258 odst. 1 písm. d) trestního řádu) a obžalovaného buď obžaloby zproští (z důvodu uvedeného v § 226 písm. b) trestního řádu, neshledá-li některý z důvodů pro obžalovaného příznivější) nebo věc postoupí jinému příslušnému orgánu jako přestupek, kárné provinění či jiný správní delikt (§ 257 odst. 1 písm. b) trestního řádu ve spojení s § 222 odst. 2 trestního řádu) shledá-li k tomu důvody,

b) nebylo-li podáno ve věci odvolání nebo bylo-li odvolacím soudem odmítnuto, nabude rozsudek právní moci a stane se vykonatelným. Obžalovaný se může domáhat změny tohoto stavu pouze cestou žádosti o udělení milosti prezidentem republiky nebo, bylo-li v jeho trestním stíhání pokračováno po zrušení původního rozhodnutí na základě mimořádného opravného prostředku

podaného však z jiných důvodů než jen proto, že se pravomocný rozsudek opírá o ustanovení trestního zákona, které bylo následně zrušeno nebo změněno, v tomto řízení o mimořádném opravném prostředku.

Soud prvního stupně sám v takové věci již dále jednat nemůže, neboť je vázán vlastním rozhodnutím, nebylo-li předepsaným způsobem v některém z opravných řízení zrušeno.

III. Vydal-li státní zástupce podle § 307 odst. 1 trestního řádu rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, které bylo původně vedeno pro jednání, jehož se obviněný dopustil přede dnem 1. 1. 2002, a dosud nebylo ve věci rozhodnuto o osvědčení obviněného, vyčká státní zástupce uplynutí zkušební doby.

1. Nezavdal-li obviněný svým chováním důvod k tomu, aby se v trestním stíhání proti jeho osobě pokračovalo, státní zástupce po uplynutí zkušební doby rozhodne o osvědčení obviněného (§ 308 odst. 1 první věta trestního řádu).

2. Pokud však obviněný nesplnil podmínky pro osvědčení ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání nebo zavdal příčinu k pokračování v trestním stíhání již v jejím průběhu, rozhodne státní zástupce o tom, že se v trestním stíhání proti obviněnému pokračuje (§ 308 odst. 1 věta druhá trestního řádu). V tomto řízení pak posoudí, zda jednání obviněného nenaplnilo znaky trestného činu, který je trestným činem i po 1. 1. 2002, kdy nabyla účinnosti novela trestního zákona (§ 89 odst. 11 trestního zákona, ve znění zákona č. 265/2001 Sb.).

V takovém případě státní zástupce činí úkony k podání obžaloby.

Pokud jednání obviněného již není trestným činem, státní zástupce:

a) věc podle § 171 odst. 1 trestního řádu postoupí jinému orgánu příslušnému k projednání přestupku či kárného provinění, shledá-li k tomu důvod a lze-li o tomto jednání v předepsaném řízení ještě rozhodnout; nemůže však postoupit takovou věc k projednání jinému orgánu jako jiný správní delikt, neboť tím by byla porušena zásada o nepřipustnosti zpětné působnosti zákona, nebo

b) trestní stíhání proti obviněnému zastaví z důvodu uvedeného v § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu.

Nejvyšší státní zastupitelství získalo poznatky o nejednotnosti názorů na to, jak a zda vůbec nějak řešit důsledky změny vyplývající ze zákona č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, která mj. zasáhla i do ustanovení § 89 odst. 11 tr. zák. a změnila hranici škod jako formálních znaků skutkových podstat majetkových trestných činů, čímž dnem účinnosti novely, tj. 1. lednem 2002, přestala být celá řada již stíhaných (a také odsouzených ať k tomu dni pravomocně či nepravomocně) jednání trestnými činy a stala se přestupky (jinými správními delikty či kárnými proviněními podle povahy spáchaného jednání). V praxi jde zejména o následující otázky:

- Jak má postupovat soud (a tedy jak má reagovat i státní zástupce) v případě, kdy vyhlásil odsuzující rozsudek pro trestný čin, jehož se pachatel dopustil způsobením škody nižší než 5000 Kč, přičemž tento rozsudek ke dni 1. 1. 2002 nenabyl právní moci, tedy
 - zda tento rozsudek má soud doručit stranám, vyčkat případně jejich odvolání, takže v odvolacím řízení by rozsudek byl zrušen a bylo by rozhodnuto podle povahy věci o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci, či
 - bez ohledu na vyhlášený nepravomocný rozsudek trestní stíhání zastaví (k tomu však chybí výslovné zákonné ustanovení, neboť ve stadiu projednávání věci v hlavním líčení již nelze zastavit trestní stíhání z důvodů, uvedených v § 172 odst. 1 tr. ř. - viz § 223 tr. ř.),
 - nebo zda ve věci nařídí hlavní líčení a obžalovaného obžaloby zproští podle § 226 písm. b) tr. ř.,

přičemž u alternativ ad b) a c) bude existovat vyhlášený, byť nepravomocný odsuzující rozsudek, jenž by nebyl zrušen v předepsaném řízení.

- Jak postupovat v případech, kdy přede dnem 1. 1. 2002 byl vyhlášen odsuzující rozsudek, který nabyl právní moci, avšak odsouzený dosud nevykonal tímto rozsudkem uložený trest.
- Jak postupovat v případech (problém se týká shodně soudů i státních zastupitelství) v případě vydaného rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání
 - pravomocného ke dni 1. 1. 2002, u něhož nebylo dosud rozhodnuto o osvědčení obviněného,
 - ke dni 1. 1. 2002 nepravomocného.

Sama novela neobsahuje žádné přechodné ustanovení hmotněprávní povahy, které by tuto situaci řešilo, jak tomu bylo u předchozích novel, které výrazněji zasáhly do konstrukce skutkových podstat trestných činů, popřípadě do vymezení obecného znaku v podobě způsobu určení výše škody (viz k tomu jen od roku 1990 čl. II novel provedených zákony č. 175/1990 Sb., 290/1993 Sb. a 253/1997 Sb). U ostatních novelizací provedených od r. 1990 do současné doby došlo buď výlučně ke zpřísnění úpravy, kde řešení tohoto problému nepřicházelo v úvahu, nebo o úpravu, která již v době jejího přijetí stejně nebyla aplikovatelná.¹ Výjimkou jsou také nálezy Ústavního soudu, jimiž Ústavní soud zasáhl do zvláštní části trestního zákona dvakrát a zrušil ustanovení (resp. jeho část), do té doby platná, podle nichž pak již nebylo možno dále postupovat.² Účinky takového zásahu však řeší zákon o Ústavním soudu výslovným připuštěním podání návrhu na obnovu řízení proti pravomocnému rozsudku, nebyl-li ještě v té době vykonán (srov. § 71 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů).

¹ Šlo prakticky o jediný případ, a to o zákon č. 223/1999 Sb., jímž byly vypuštěny skutkové podstaty tr. činů podle § 269 a § 272a tr. zák.

² Jednalo se o nález publikovaný pod č. 91/1994 Sb., jímž bylo zrušeno ustanovení o trestném činu podle § 102 tr. zák., a nález publikovaný pod č. 103/1997 Sb., jímž byla vypuštěna z § 171 tr. zák. ústavní výchova.

Pro neexistující přechodné ustanovení hmotněprávní povahy tu bude nutno vyjít z ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák., které je jedním ze základních ustanovení, jež je nutno zásadně aplikovat v průběhu celého trestního řízení. Přitom je třeba rozlišovat, zda jde ke dni účinnosti nové příznivější úpravy o věc již pravomocně skončenou, či nikoli.

I.

Jde-li o věc pravomocně skončenou, nezakládá pozdější příznivější změna trestního zákona, která zužuje trestnost některých jednání, sama o sobě důvod pro podání mimořádného opravného prostředku proti takovému rozhodnutí, a nelze je ani jinak změnit, neboť žádné výslovné ustanovení trestního zákona na tento případ nepamatuje, a to ani takovou úpravou, jíž by bylo možno případně použít analogicky. Tato změna však může být důvodem pro podání žádosti o udělení milosti, jíž by byl odsouzenému odpuštěn (nebo snížen) trest formou agraciace. Je-li však podán v takové věci mimořádný opravný prostředek, **musí soud v novém řízení ke skutečnosti, že projednávané jednání již není trestným činem přihlídnout a vydat o tom odpovídající rozhodnutí.**³ Tento postup bude spíše výjimečný a uplatní se jen za předpokladu, že řízení je otevřeno znovu v rámci podaného mimořádného opravného prostředku z jiného důvodu než pro uvedenou změnu trestního zákona, neboť ta sama o sobě pro jeho podání důvod nezakládá.

Byl-li přede dnem 1. ledna 2002 vyhlášen odsuzující rozsudek, který nabyt před tímto dnem právní moci, avšak odsouzený dosud nevykonal tímto rozsudkem uložený trest, **je takový rozsudek vykonatelný.** Chybějící přechodné ustanovení v zákoně č 265/2001 Sb., pokud jde o zásah do trestního zákona, nelze nahradit postupem *per analogiam*, neboť žádné obdobné ustanovení, jež by takový postup aplikace **hmotného trestního práva** dovoľovalo, neexistuje. Ustanovení § 389 tr. ř. je toliko procesní normou, která však nezakládá sama o sobě důvod k zásahu do (z pohledu vydaného rozhodnutí) vytvořené nezměnitelné situace, kdy za dříve trestný čin (před změnou zákona, jíž byl tento trestný čin prohlášen za beztrestný, resp. nikoli za čin trestný podle trestního práva) byl obviněnému pravomocně uložen trest. Na této skutečnosti nemění nic ani to, že podle tohoto ustanovení (jsou-li k tomu dány zákonné důvody, zpravidla jde o příslušné přechodné ustanovení novely trestního zákona, jež tyto důsledky přináší) jinak postupuje soud z moci úřední. Proto zde může přicházet v úvahu toliko změna situace obviněného cestou milosti prezidenta republiky (formou agraciace) nebo opět v řízení o mimořádném opravném prostředku, jak bylo uvedeno výše.

II.

Jde-li o věc, v níž ke dni účinnosti nové úpravy nebylo ještě pravomocně rozhodnuto, musí orgán činný v trestním řízení, který řízení vede, respektovat novou, pro obviněného příznivější úpravu a v tomto smyslu také vydat příslušné rozhodnutí (o zastavení trestního stíhání či o postoupení věci nebo o zproštění). Totéž platí i v případě, že bylo proti vydanému odsuzujícímu rozsudku soudu prvního stupně podáno odvolání. Odvolací soud v takovém případě buď podle § 257 odst. 1 písm. b) tr. ř. věc postoupí jinému orgánu (§ 222 odst. 2 tr. ř.) nebo, nepřipadá-li takový postup v úvahu, obžalovaného obžaloby zproští podle § 226 písm. b) tr. ř.

³ Shodně i Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 4. přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2001, str. 138.

Názor, že odvolací soud zde není oprávněn přihlédnout ke změně hmotněprávní situace a je povinen potvrdit vyhlášený odsuzující rozsudek, jímž má být odsouzen obžalovaný za čin, který v době rozhodování odvolacího soudu již není trestným činem, protože je vázán vydaným rozsudkem a zkoumá důvody pro jeho změnu či zrušení jen k datu jeho vyhlášení, není správný. Tak by tomu bylo za předpokladu, že by aplikoval ustanovení o rozhodování odvolacího soudu ve vztahu k projednávanému předmětu věci jen z hlediska čistě formálně procesního, kde je důsledně (s určitými výjimkami velmi omezeného revizního principu) vázán vymezeným obsahem odvolání (§ 249), a jen v těchto mezích a jen ve vztahu ke skutkovému stavu zjištěnému ke dni rozhodnutí soudu prvního stupně, smí přihlédnout k situaci, tak jak byla soudem prvního stupně zjištěna a právně posouzena. Zde však došlo až k **následné změně**, a to nikoli ve stavu skutkovém, ale v platném stavu **právním**, kdy **změnou zákona přestalo být jednání, jež je předmětem trestního řízení**, trestným činem, **přestalo být soudně trestné**. Za této situace, podá-li obžalovaný proti odsuzujícímu rozsudku opravný prostředek (odvolání), musí se i odvolací soud řídit nově nastalou **hmotněprávní situací a plně aplikovat ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák.**

K případné námitce, že není naplněn důvod pro podání odvolání obžalovaným – tento důvod zakládá sama změna hmotněprávního postavení obžalovaného, který v dosud nepravomocně skončeném trestním řízení má plné právo dovolávat se toho, aby o jeho jednání rozhodl soud v souladu se zákonem, tedy aplikoval na jeho případ ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. Formální vázanost soudu již vydaným (a v době rozhodování odvolacího soudu nepravomocným) rozhodnutím zde nemůže převážit nad tímto základním principem trestního práva nezpochybnitelně vyplývajícím nejen z citovaného ustanovení trestního zákona, ale přímo z čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, podle něhož trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán a pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější. Obžalovaný tu může proto napadnout výrok o vině takového rozsudku, protože v důsledku změny zákona ztratil rozsudek vydaný na základě zrušeného (změněného) ustanovení trestního zákona, svůj zákonný podklad (tento důvod lze nalézt v ustanovení § 258 odst. 1 písm. d) tr. ř.), přičemž v posuzovaných případech je zcela lhostejné, že se tak stalo až dodatečně, po jeho vyhlášení, neboť právě tuto výjimečnou situaci řeší ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. A znovu je nutno zdůraznit, že nikoli po stránce procesní, ale **hmotněprávní**, na níž pak musí instituty procesního práva být způsobilé náležitě reagovat. Napadne-li obžalovaný takový rozsudek ve výroku o vině odvoláním podaným ještě před zákonnou změnou, je povinností odvolacího soudu aplikovat ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. i bez toho, aniž to obžalovaný výslovně namítl (viz zachovaný omezený revizní princip uvedený v § 254 odst. 1 poslední větě tr. ř.).

K případným pochybnostem, zda tak může učinit, pokud odvolání bylo podáno toliko do výroku o trestu – opět vzhledem k (byť omezenému) reviznímu principu, vyjádřenému v § 254 odst. 2 tr. ř., má odvolací soud podklad, aby na základě i takto podaného odvolání zrušil výrok o vině a rozhodl výše naznačeným způsobem (o zproštění či o postoupení věci).

Změna zásad odvolacího řízení (apelační princip s omezenými prvky kasačními) může přivodit pochybnosti, zda v případě, že není podáno odvolání ve prospěch obžalovaného některou z oprávněných osob, nebo pokud je podáno jen odvolání státního zástupce výlučně v neprospěch obžalovaného, může odvolací soud i v takové věci ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. aplikovat, neboť jinak je

v naznačených směrech vázán obsahem podaného odvolání (§ 249 tr. zák.). I v tomto případě odvolání podané výlučně v neprospěch obžalovaného státním zástupcem má stejné důsledky. Opět vyplývají z toho, že zde odvolací soud nezkontroluje procesní postup soudu prvního stupně a skutkový stav jím zjištěný jen z pohledu okamžiku, kdy bylo odvoláním napadené rozhodnutí vydáno, ale musí přihlídnout ke změněné situaci a není-li řízení pravomocně skončeno (což v tomto případě není), musí rozhodnout způsobem odpovídajícím zákonu, pokud mu to uplatněný opravný prostředek umožňuje (tzn. může-li přezkoumat na základě něj i výrok o vině). Nemůže tu pominout, že rozhoduje o jednání, které již není trestným činem a je povinen aplikovat § 16 odst. 1 tr. zák.

Podané odvolání má z hlediska zásady *beneficium cohaesionis* (§ 261 tr. ř.) důsledky, že stejně postupuje odvolací soud i ve vztahu k dalším obžalovaným, pokud tato změna prospívá také jim.

Tyto závěry platí, pokud odvolací soud jedná **o věci v jejím meritu**. Neuplatní se, pokud by odvolací soud po právu odvolání odmítl (§ 253 tr. ř.).

III.

Pokud jde o postup v řízení, které skončilo pravomocným rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání, je nutno vyjít z toho, že jde toliko o mezitímní rozhodnutí, které se sice týká merita věci, avšak jímž není v meritu věci trestní řízení definitivně ukončeno (jeho vydáním nevzniká překážka *res iudicata*).⁴

Při řešení uvedeného případu hmotněprávní změny v postavení obviněného, zejména při posuzování toho, zda má být trestní stíhání proti obviněnému již na samotném jejím podkladě zastaveno z důvodu uvedeného v § 172 odst. 1 písm. b) tr. ř. (tedy proto, že uvedené jednání není trestným činem a není důvod k postoupení věci), či zda lze naopak věc postoupit ještě k projednání příslušnému orgánu s podezřením, že jde o přestupek (kárné provinění či jiný správní delikt) je rozhodující odpověď na otázku, zda v tomto řízení platí zásada *zákazu reformationis in peius*. Další, co je nutno si uvědomit, je to, že samotné podmíněné zastavení trestního stíhání je svým charakterem vlastně jen dočasným odložením trestního stíhání pod podmínkou,⁵ přičemž na toto řízení se přímo ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák.

⁴ Pro případ vyhlášené amnestie s aboličními účinky vztahující se na daný čin, řeší tuto otázku rozhodnutí Rt 30/99 tak, že zastavení trestního stíhání v dané věci nepřichází v úvahu v době jejího vyhlášení, ale až případně v čase rozhodování o tom, že se má v trestním stíhání obviněného pokračovat (§ 308 odst. 1 tr. ř.). Z jeho odůvodnění lze k této otázce citovat: „...zastavení trestního stíhání v dané věci nepřicházelo v úvahu proto, že trestní stíhání obžalovaného pro shora uvedené skutky a trestné činy již jednou (byť jen podmíněně) pravomocně zastaveno bylo. Proto bylo na místě vyčkat konce zkušební doby, která obžalovanému uplyne teprve 21. 12. 1998, vyžádat si aktualizovaný opis jeho rejstříku trestů, zprávy o jeho chování v průběhu zkušební doby a zprávu od poškozeného, jak splnil povinnost zaplatit způsobenou škodu, a teprve pak rozhodnout ve smyslu § 308 odst. 1 tr. ř., že se v průběhu zkušební doby osvědčil, nebo že se v jeho trestním stíhání pokračuje. Teprve v tomto druhém případě by bylo namísto aplikovat výše citovaná ustanovení trestního řádu a citované amnestie prezidenta republiky a trestní stíhání obžalovaného zastavit. Na podporu správnosti této argumentace krajský soud dodává, že při zastavení trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř. je vždy zapotřebí obžalovaného poučit i o tom, že v jeho trestním stíhání se pokračuje, jestliže do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, prohlásí, že na projednání věc trvá. Pak se ovšem nabízí otázka, jaké rozhodnutí by soud prvního stupně následně učinil, jestliže by obžalovaný takové prohlášení soudu zaslal. Pokud by se teoreticky připustilo, že by trestní stíhání obžalovaného mohl znovu podmíněně zastavit, vrátila by se vlastně věc do stadia, ve kterém se nacházela před vydáním napadeného usnesení. To jistě nebylo smyslem aplikace amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky v této trestní věci.“

⁵ Lze je do určité míry přirovnat k milosti udělené prezidentem republiky pod podmínkou.

neaplikuje. Toto ustanovení se uplatní až při konečném rozhodnutí o věci, ve fázi, kdy bude orgán činný v trestním řízení rozhodovat o tom, zda se obviněný osvědčil či nikoli. Tam lze teprve zkoumat, zda aplikace nové úpravy bude pro obviněného příznivější či nikoli a v čem budou její konkrétní důsledky pro obviněného spočívat.

Pokud zásada *zákazu reformace in peius* v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání měla platit, pak by nezbylo, než v uvedeném případě prakticky vždy trestní stíhání proti obviněnému zastavit podle § 172 odst. 1 písm. b) tr. ř., protože v žádném případě by nemohlo být v dalším řízení rozhodnuto v neprospěch obviněného. Takto uzavřené jednání by již nebylo trestným činem, nemohlo by se jím stát ani v případě pokračování v trestním stíhání a tedy by logicky odpadl i důvod pro to, aby se vyčkávalo konce běhu zkušební doby, neboť by stejně obviněného nebylo možno postavit před soud. Pokračovat v trestním stíhání jen proto, aby se zjistilo, že skutečně nejde o trestný čin, ale případně jen o přešupek, by bylo proti smyslu tohoto institutu. Tato zásada se však v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání už ze své podstaty nemůže uplatnit, neboť jde o rozhodnutí, jímž se dočasně odkládá rozhodnutí o dalším případném trestním stíhání obviněného pod podmínkou, která – pokud ji obviněný dodrží – má ten důsledek, že se stane zákonným důvodem pro vydání rozhodnutí o osvědčení obviněného (§ 308 odst. 1 věta první tr. ř.) s účinky zastavení trestního stíhání, tvořícího překážku *res iudicatae* (§ 308 odst. 3 tr. ř. a odkaz na § 11 odst. 1 písm. f) tr. ř. v něm).⁶ Pokud ji však obviněný nedodrží, rozhodne orgán činný v trestním řízení, který podmíněně zastavil trestní stíhání obviněného, o tom, že se v řízení **pokračuje**, a to popřípadě již v průběhu zkušební doby (§ 308 odst. 1 věta druhá tr. ř.).

Žádné zákonné ustanovení přitom nebrání tomu, aby v rámci tohoto pokračování v trestním stíhání bylo rozhodnuto v neprospěch obviněného i takovým způsobem, že bude na základě dalších doplněných důkazů jeho jednání překvalifikováno na přísnější trestný čin, že bude rozšířen rozsah stíhaného jednání (např. rozšířen skutek o další útoky, stanovena vyšší škoda než původně zjištěná, atd.). *Zákaz reformace in peius* nelze dovodit ani ze žádné ze základních zásad trestního řízení, neboť negativní výsledek tohoto řízení pro obviněného, méně příznivý než ten, který mu původně před vydáním rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání hrozil, si způsobil sám svým chováním, tedy vědomě, ač si musel být vědom možného rizika, že trestní stíhání, jen dočasně odložené, může pro něj skončit ještě výrazně nepříznivěji, nedodrží-li stanovené podmínky, a že si tak sám zmaří možnost dobrodiní, kterého se mu podmíněným zastavením trestního stíhání dostalo. Žádné zákonné ustanovení také nevylučuje možnost zkoumat v rámci pokračujícího trestního stíhání, zda jednání obviněného není vlastně ještě dalším, popřípadě i přísnějším trestným činem, než tím, jak bylo původně posouzeno v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Naopak, uplatní se zde zejména zásada uvedená v § 2 odst. 5 tr. ř., podle níž je nutno každou věc objasnit v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí o věci i zásada oficiality, uvedená v § 2 odst. 3 tr. ř., podle níž je státní zástupce povinen stíhat zásadně všechny trestné činy, o nichž se dozví. Orgán, činný v trestním řízení, který takto pokračuje v trestním stíhání obviněného, je omezen pouze **totožností skutku**, nemůže proto provést takovou změnu, která by ve svém důsledku znamenala, že by se vedlo od toho okamžiku

⁶ Pro případy řešené tímto výkladovým stanoviskem je třeba toto rozhodnutí chápat jako rozhodnutí negativní. Nerozhoduje se jím, že se obviněný osvědčil v řízení o trestném činu, protože již o trestný čin nejde, ale obsahově se jím vlastně vysloví, že nezavdal žádnou příčinu k tomu, aby se v řízení pokračovalo a zkoumalo, zda přece jen o trestný čin, který je trestným i podle nové právní úpravy, nejde.

proti obviněnému trestní stíhání pro jiný skutek, než pro který byl původně stíhán (srov. § 160 odst. 1 věta druhá tr. ř.).

Zavdal-li tedy obviněný svým chováním důvod k pokračování v trestním stíhání (ať již v průběhu zkušební doby nebo až po jejím uplynutí), posoudí státní zástupce (poté co rozhodl o pokračování v trestním stíhání obviněného podle § 308 odst. 1 tr. ř.) v tomto řízení nejprve úplnost skutkových zjištění a správnost použité právní kvalifikace. Pokud zjistí, že se stav po skutkové stránce nezměnil, původní právní kvalifikace byla rovněž užitá správně a jednání obviněného již není trestným činem vzhledem ke změně hranice škody podle novelizovaného ustanovení § 89 odst. 11 tr. zák., a zjistí-li současně, že takové jednání nelze projednat ani jako přestupek (kárné provinění či jiný správní delikt nebude zpravidla připadat v úvahu), neboť již pro jeho projednání uplynula zákonná lhůta (srov. § 20 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů – dále jen „přestupkový zákon“), trestní stíhání proti obviněnému zastaví podle § 172 odst. 1 písm. b) tr. ř.

Pokud bude jednání obviněného po případném doplnění skutkových zjištění v rámci pokračování v trestním stíhání i nadále zakládat skutkovou podstatu některého z trestných činů (např. se zjistí, že škoda obviněným způsobená je ve skutečnosti vyšší, než ta, z níž vycházel státní zástupce při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání a přesahuje novou hranici škody) rozhodne státní zástupce standardním způsobem o podání obžaloby. Jak bylo již uvedeno, musí být však vždy zachována totožnost skutku.

Zjistí-li státní zástupce, že jednání obviněného již není trestným činem, mohlo by však být posouzeno k tomu příslušným orgánem jako přestupek nebo kárné provinění, které lze ještě projednat, rozhodne o postoupení věci příslušnému orgánu podle § 171 odst. 1 tr. ř. Jak již bylo uvedeno, skutečnost, že se zde neuplatní zásada *zákazu reformationis in peius*, s sebou nese nejen to, že v trestním řízení vedeném poté, co bylo rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání obviněného podle § 308 odst. 1 tr. ř., lze rozhodnout přísnějším způsobem než k němuž směřovalo původní trestní stíhání, ale i to, že při novém právním posouzení věci je toto jednání možno projednat jako přestupek či kárné provinění, pokud jsou pro to zákonné důvody a neuplynula dosud k takovému projednání zákonná lhůta. Tento postup není v rozporu se zásadou uvedenou v § 16 odst. 1 tr. zák., neboť v dané procesní situaci, kdy bylo relevantně rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání, se ve **prospěch obviněného** užije nová hmotněprávní úprava, která již neřadí toto jednání mezi trestné činy, ale do kategorie jednání, která mohou být jen přestupkem či kárným proviněním. Tuto novou hmotněprávní úpravu i s jejími procesními důsledky je tu nejen možno, ale dokonce nutno uplatnit, aby orgány činné v trestním řízení dostály svým zákonným povinnostem. Argumentuje-li se někdy tím, že nelze takové jednání projednat jako přestupek proto, že tomu brání ustanovení § 7 přestupkového zákona,⁷ jde tu zjevně o nesprávný výklad zákona. Tu totiž nelze

⁷ Toto ustanovení zní:

Působnost zákona § 7

(1) Odpovědnost za přestupek se posuzuje podle zákona účinného v době spáchání přestupku; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, je-li to pro pachatele příznivější.

(2) Pachateli lze uložit pouze takový druh sankce, který dovoluje uložit zákon účinný v době, kdy se o přestupku rozhoduje.

(3) O ochranném opatření se rozhodne podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje.

vykládat uvedené ustanovení přestupkového zákona jen samo o sobě, ale je nutno je vykládat ve vazbě na trestní zákon. V podobných případech se neřeší jen otázka časové působnosti přestupkového zákona k určitému datu ve vztahu k jednání, které je posuzováno v řízení o přestupku, ale řeší se tu vztah, resp. konkurence dvou sankčních norem - trestněprávní a administrativněprávní. Obě si konkurují v tom, že stíhají totéž jednání, časově však byla jejich působnost předělena změnou hmotněprávního ustanovení trestního zákona, takže k datu této změny přestalo být jednání *ex lege* trestným činem a stalo se tímtož okamžikem toliko přestupkem.

Co to je přestupek, stanoví § 2 odst. 1 přestupkového zákona⁸ a právě v něm je vyjádřen vztah obou právních norem. Ten je nutno respektovat i zde, přičemž ustanovení § 7 přestupkového zákona, které má projednání věci v přestupkovém řízení údajně bránit, se tu chce aplikovat jakoby obráceně – vylučuje se možnost užití přestupkového zákona na jednání, které již není trestným činem a stalo se pouze přestupkem, přesto, že ustanovení § 7 předpokládá aplikaci podobné resp. totožné zásady, která je uvedena v § 16 odst. 1 tr. zák. Má se jí na mysli užití tohoto přestupkového zákona na jednání, které bylo spácháno za účinnosti dřívější úpravy, po její změně. Zde se však přestupkový zákon nijak nezměnil, změnil se charakter jednání, které má být podle něho zcela v souladu se zásadami vyplývajícími z trestního zákona posouzeno. Toto jednání formálně (až na výši škody) i předtím naplňovalo znaky přestupku, nebylo je však možno takto posuzovat, protože bylo možno je kvalifikovat jako trestný čin. Pozdější úpravou trestního zákona i tato jednání již nejsou trestným činem, neboť na ně nutno užít příznivější, novou úpravu, a proto za zákonem stanovených předpokladů se projednají jen jako přestupky, nikoli jako trestné činy. Tím, že přestala taková jednání být trestným činem, se nestala automaticky beztrestnými. Jsou nadále postižitelná toliko jako přestupek, zcela v duchu definice uvedené v § 2 přestupkového zákona, přičemž zde orgán rozhodující o přestupcích nemá žádný důvod aplikovat ustanovení § 7 přestupkového zákona, neboť tento zákon se nijak nezměnil. Neposuzuje tu aplikaci předchozí a pozdější právní úpravy postihu přestupků, posuzuje pouze, zda jednání v době jeho spáchání bylo trestné jako přestupek. Pokud by nebylo tehdy posuzováno jako trestný čin, tak by tomu také tak skutečně bylo, neboť tato jediná překážka tomu bránila, a ta byla odstraněna pro řízení pravomocně k datu změny trestního zákona neskončená novou hmotněprávní úpravou trestního zákona, a to dokonce se zpětnou účinností (§ 16 odst. 1 tr. zák.). V tom spočívá její užití ve prospěch obviněného, neboť se již neuplatní trestní zákon, ale uplatní se toliko zákon o přestupcích. Takto je třeba řešit uvedenou konkurenci obou sankčních norem, přičemž – což vyplývá i ze samotného charakteru přestupkového zákona – se administrativního postihu užívá vlastně subsidiárně. Jako přestupky se projednají jen ta jednání, která – pokud naplňují společné znaky uvedené ve srovnatelných skutkových podstatách zákona o přestupcích a trestního zákona – nejsou trestným činem.

Jiná situace ovšem nastává u tzv. jiných správních deliktů. Nemožnost posoudit jednání jako jiný správní delikt do nabytí účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. nevyplývala z hmotněprávní povahy těchto jednání jako takových, ale z neexistence institutu, který by do 31.12.2001 dovoloval orgánům činným v trestním řízení postoupit takovou věc jinému orgánu příslušnému k projednání jiného správního deliktu, neboť tento postup nebyl předvídan

⁸ Podle něj je přestupkem zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.

v ustanovení § 171 odst. 1 tr. ř. Tato - lze říci - procesní překážka, byla novelou trestního řádu odstraněna a v současné době může být takto postupováno, pokud pro tento postup shledá orgán činný v trestním řízení důvody. Zdánlivě tedy nic nebrání tomu, aby tak bylo možno postupovat i u jednání spáchaných do 31.12.2001 podle zásady, že procesní předpis platí ode dne své účinnosti, neobsahuje-li zvláštní přechodná ustanovení, a ta novela neobsahuje (tak jako je neobsahuje ani trestní zákon, což celý problém vyvolalo). Tu se samozřejmě přímo nepromítne § 16 odst. 1 tr. zák. jako hmotněprávní institut, ale je třeba posoudit, o jaké užití nové právní úpravy by šlo. V tomto případě by šlo o tzv. nepravou retroaktivitu nové právní úpravy, jejíž aplikace by dovolila rozhodnout o postoupení věci s podezřením, že se jedná o jiný správní delikt, i u takových jednání, která byla spáchána za původní úpravy, jež však takový postup nepřipouštěla. Za platnosti původní úpravy (tj. do 31. 12. 2001), bylo-li by takové jednání shledáno jen jiným správním deliktem, nebylo možno vydat o tomto jednání rozhodnutí o postoupení věci podle § 171 odst. 1 tr. ř., ale – nepřicházel-li v úvahu jiný postup - bylo nutno trestní stíhání podle § 172 odst. 1 písm. b) tr. ř. proti obviněnému zastavit. Právě pro tento důsledek, který by dovoľoval aplikovat novou úpravu i na jednání spáchaná před 1.1.2002, a to v neprospěch obviněného, nelze užít novou úpravu. Takový důsledek retroaktivního použití právní normy nutno považovat za nepřipustný. Proto nelze rozhodnout u takového jednání o postoupení věci podle nově doplněného ustanovení § 171 odst. 1 tr. ř., ale je nutno i zde trestní stíhání podle § 172 odst. 1 písm. b) tr. ř. zastavit.

Pro úplnost je třeba říci, že takovou věc dodatečně nelze, a to ani s odkazem na změnu zákona z hlediska ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák., postoupit k projednání jinému orgánu podle § 171 odst. 1 tr. ř. tam, kde nebylo rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání podle § 308 odst. 1 tr. ř. nebo tam, kde nebylo původní rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání zrušeno v jiném předepsaném řízení (v řízení o stížnosti - § 149 odst. 1 písm. b) tr. ř., v rámci obnovy řízení - § 277 tr. ř., na základě dovolání - § 265a a násl. tr. ř. nebo ke stížnosti pro porušení zákona - § 266 tr. ř.). Orgán činný v trestním řízení je zde totiž vázán svým původním rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání, které je sice mezitímním rozhodnutím, jež však má své významné právní účinky, spočívající právě v tom, že tvoří po dobu své existence dočasnou překážku, pro kterou nelze vést proti obviněnému trestní stíhání pro stejný skutek. Navíc „pozastavuje“ trestní stíhání pod podmínkou, na jejíž splnění či nesplnění pak váže další možný postup ve věci. Orgán činný v trestním řízení tu nemůže, aniž by prolomil tento právní stav některým z naznačených způsobů, vydat jiné rozhodnutí ve věci, jímž by takovou věc bez dalšího postoupil k projednání příslušnému orgánu s podezřením, že se jedná o přestupek. Tím by nakonec aplikoval novou úpravu způsobem pro obviněného nepříznivějším, neboť pokud by obviněný vyhověl stanovené podmínce a osvědčil se, trestní stíhání proti němu by skončilo fikcí zastavení s účinky překážky *res iudicatae*. Tak by bylo ustanovení § 16 odst. 1 aplikováno vlastně proti svému smyslu. Nehledě na to, že nebyly-li by účinky rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání zákonem předpokládaným způsobem předtím odstraněny, došlo by k situaci, kdy by současně o témže skutku bylo rozhodnuto dvěma zcela odlišnými způsoby – podmíněným zastavením trestního stíhání a postoupením věci jinému orgánu. Takové rozhodnutí by nebylo možno vydat už z hlediska porušení zásady *ne bis in idem*. Jen pro úplnost nutno zmínit, že zákon tu neumožňuje pokračovat v trestním stíhání jen za tím účelem, aby podle nové právní úpravy bylo rozhodnuto o jeho jednání jinak, jako o přestupku nebo kárném provinění.